

ЕСТИМЕТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ

© 2016 КОЗАЧЕНКО Г. В.

УДК 330.341.1(477)

Козаченко Г. В.

Естиметологічний аспект в економічній безпекології

Розкрито зміст естиметологічного аспекту в економічній безпекології (вимірювання та оцінювання економічної безпеки підприємства). Показано, що становлення оцінної системи в економічній безпекології розпочалося з її алгоритмічного аспекту, в якому закономірності, принципи, логіка й алгоритми оцінювання відображено у кількох наявних підходах до оцінювання. Проаналізовано зміст, переваги й обмеження найбільш розповсюджених в оцінюванні економічної безпеки підприємства підходів: функціонального (або комплексного), індикаторного й експертного. Показано, що кожен із проаналізованих підходів базується на використанні відповідного інструментарію, жоден із них не визнаний досконалішим порівняно з іншими, підходи не конкурують між собою внаслідок різної інструментальної бази. Розглянуто доцільність використання в оцінюванні економічної безпеки підприємства матричного підходу, який в естиметології економічної безпекології широкого застосування поки не отримав. Надано послідовність формування простих матриць, а для узагальнення часткових оцінок економічної безпеки підприємства, які отримано за сукупністю простих матриць, запропоновано використовувати профілювання часткових оцінок, яке дозволяє за результатами наочного розташування квадрантів простих матриць отримати уявлення про економічну безпеку підприємства та "вузькі" місця в ній.

Ключові слова: підприємство, економічні безпекологія, естиметологія, оцінна система, підхід, порівняльна характеристика, матриця, профіль.

Табл.: 2. Бібл.: 11.

Козаченко Ганна Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор, кафедра фінансів і банківської справи, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка (пр. Першотравневий, 24, Полтава, 36011, Україна)

E-mail: AVKozachenko@yandex.ru

УДК 330.341.1(477)

UDC 330.341.1(477)

Козаченко А. В. Эстиметологический аспект в науке об экономической безопасности

Kozachenko A. V. Estimological Aspect in the Science of Economic Security

Раскрыто содержание эстиметологического аспекта в науке об экономической безопасности (измерение и оценка экономической безопасности предприятия). Показано, что становление оценочной системы в науке об экономической безопасности началось с ее алгоритмического аспекта, в котором закономерности, принципы, логика и алгоритмы оценки отображены в нескольких существующих подходах к оценке. Проанализированы содержание, преимущества и ограничения наиболее распространенных в оценке экономической безопасности предприятия подходов: функционального (или комплексного), индикаторного и экспертного. Показано, что каждый из проанализированных подходов базируется на использовании соответствующего инструментария, ни один из них не признан совершенным, подходы не конкурируют между собой из-за разной инструментальной базы. Рассмотрена целесообразность использования в оценке экономической безопасности предприятия матричного подхода, который в эстиметологии в науке об экономической безопасности широкого распространения пока не получил. Представлена последовательность формирования простых матриц, а для обобщения частичных оценок экономической безопасности предприятия, полученных из совокупности простых матриц, предложено использовать профилизацию частных оценок, которая позволяет по результатам наглядного расположения квадрантов простых матриц получить представление об экономической безопасности предприятия и «узких» местах в ней.

Ключевые слова: предприятие, наука об экономической безопасности, эстиметология, оценочная система, подход, сравнительная характеристика, матрица, профиль.

Табл.: 2. Библ.: 11.

Козаченко Анна Владимировна – доктор экономических наук, профессор, профессор, кафедра финансов и банковского дела, Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка (пр. Первомайский, 24, Полтава, 36011, Украина)

E-mail: AVKozachenko@yandex.ru

The content of estimological aspects in the science of economic security (measurement and evaluation of the enterprise economic security) has been disclosed. It is shown that the establishment of the estimation system in the science of economic security began with its algorithmic aspects, in which the laws, principles, logic, estimation algorithms are reflected in several existing approaches to estimation. There have been analyzed the content, advantages and limitations of the most common in estimation of the enterprise economic security approaches: functional (or complex), indicator and expert one. It is shown that each of the analyzed approaches is based on using appropriate instruments, none of them is recognized to be ideal, the approaches do not compete with each other as they use different instrumentation. The expediency of applying to the estimation of economic security the matrix approach, which is not widely spread in the estimatology in the science of economic security, has been considered. There was shown the sequence of formation of simple matrices, and for the generalization of partial estimates of the enterprise economic security derived from a set of simple matrices, it is proposed to use the profiling of partial estimates, which allows on the basis of the results of visual arrangement of quadrants of simple matrices to get an idea of the economic security of the enterprise and the "bottlenecks" in it.

Keywords: enterprise, science economic security, estimatology, evaluation system, approach, comparative characteristic, matrix, profile.

Tabl.: 2. Bibl.: 11.

Kozachenko Anna V. – Doctor of Science (Economics), Professor, Professor, Department of Finance and Banking, Poltava National Technical University named after Yu. Kondratyuk (24 Pershotravneviy Ave., Poltava, 36011, Ukraine)

E-mail: AVKozachenko@yandex.ru

Постановка проблеми. Отримання обґрунтованих оцінок економічної безпеки підприємства є невід'ємним елементом його безпекозапечувальної діяльності. Такі оцінки є підставою прийняття рішень не лише щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, а й можливостей розвитку системи економічної безпеки підприємства, визначення необхідних для її функціонування ресурсів, створення та використання резервів системи, оцінювання ефективності системи та діяльності підрозділу підприємства, що об'єктивізує систему.

Оцінювання економічної безпеки підприємства становить зміст естиметологічного аспекту (від англ. Estimate – оцінювати) економічної безпекології. Положення теорії оцінки використовуються у дослідженнях об'єктивної та суб'єктивної реальності і не лише у філософії, а й у менеджменті, політології, психології, соціології, економіці тощо; складають концепти концепції метрології, квалітології та кваліметрії. У теорії оцінки розглядаються закономірності, принципи, логіка й алгоритми оцінювання об'єктів і процесів [9].

Дослідження оцінної проблематики, за В. В. Сутужко, передбачає формування оцінної системи (діяльнісний, алгоритмічний і логічний аспекти), створення моделі такої системи (суб'єкт, об'єкт і логіка оцінювання), визначення принципів оцінювання, а також ідентифікацію його результатів [10]. До складу оцінної системи в економічній безпекології мають увійти підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства та критерії їхнього вибору, а сама система має базуватися на відповідній концепції. Відповідно, становлення естиметології в економічній безпекології має відбуватися за дедуктивною логікою, яка у прикладному контексті означає рух від концептів концепції оцінювання економічної безпеки підприємства до конструктів, що її реалізують. Але становлення естиметології в економічній безпекології відбувається за індуктивною логікою, яка передбачає перехід від часткового знання переважно емпіричного характеру до більш загального. Причому йдеться про неповну індукцію, коли знання про частину переноситься на ціле. Індукція в оцінюванні в економічній безпекології є елімінативною, тобто узагальнюються не довольні, а суттєві ознаки оцінювання.

Індуктивна логіка у становленні естиметології в економічній безпекології виявляється в тому, що спочатку виникли та отримали активний розвиток підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства, які передбачають виконання певних операцій з її виміру за певними правилами та послідовністю. Тобто становлення оцінної системи в економічній безпекології розпочалося з її алгоритмічного аспекту. У кількох підходах до оцінювання економічної безпеки підприємства, що наразі активно застосовуються, відображено закономірності, принципи, логіка й алгоритми оцінювання.

Одним із перших кроків у формуванні естиметологічного аспекту та, відповідно, оцінної системи в економічній безпекології має стати ревізія (від лат. revisio – перегляд) наявних напрацювань у цій галузі, з яких найсуттєвішими є підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства. Такі спроби вже є, наприклад, [6]. Проте важливо не лише розкрити зміст підходу, що вже сформувався, оцінити його стан, переваги й обмеження, а й визначити напрями по-

дальшого розвитку, найдоцільніші сфери застосування, а також розглянути можливості формування інших підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства.

Метою статті є аналіз наявних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства, можливостей їхнього розвитку та появи нових підходів, позначення їхнього місця в естиметології економічної безпекології.

Виклад основного матеріалу. В економічній безпекології терміни «оцінка» та «оцінювання» є широко уживаними, хоча їхній зміст остаточно не розкритий. Справедливим є зауваження В. В. Сутужко, що багато дослідників не розрізняють поняття «оцінювання» (оцінювання як процес), «оцінка» (оцінка як результат оцінювання) та «оцінна діяльність» (організація оцінювання) [9]. Це явище безпосередньо спостерігається й в економічній безпекології.

Оцінка є складною і специфічною формою відображення та пізнання об'єктивної дійсності, результатом оцінної діяльності суб'єкта. Оцінка - це визначення об'єктів, за якого виявляється їхнє позитивне або негативне значення для суб'єкта. В оцінках сплавлені воедино інтереси суб'єкта й інформація про певні властивості, сторони об'єкта [3].

Підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства слід розглядати як сукупності дій щодо вимірювання економічної безпеки, що виконуються у певній послідовності з використанням певних прийомів і методів, базуються на принципах порівняння та відношення. Підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства формується на підставі сукупності операцій оцінювання і формалізується за допомогою простору цих операцій [5].

Найбільш розповсюдженими в оцінюванні економічної безпеки підприємства є функціональний (або комплексний), індикаторний та експертний підходи. Згадуються й інші підходи (*ресурсно-функціональний, програмно-цільовий (комплексний), підхід на основі теорії економічних ризиків* [6]).

Основою функціонального (або комплексного), індикаторного та експертного підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства є квантифікація (введення кількісних характеристик для оцінки складних, якісно визначуваних понять, кількісне вираження якісних ознак). Економічна безпека підприємства, незалежно від підходу до її тлумачення (захисний, діяльнісний, ресурсний, гармонізаційний) та іманентного атрибуту (стан підприємства, що описується сукупністю параметрів або умов, умова діяльності або потреба підприємства тощо) [4], належить до складних, якісно визначуваних понять.

Функціональний та індикаторний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства передбачають використання сукупності показників діяльності підприємства, значення яких у подальшому або згортаються з метою отримання інтегрального показника, умовно кількісного за характером (функціональний підхід), або порівнюються з певними еталонними значеннями цих показників (індикаторний підхід).

Функціональний та індикаторний підхід до оцінювання економічної безпеки використовуються не лише на рівні підприємства, а й економічної безпеки держави.

На перший погляд переваги функціонального й індикаторного підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства очевидні: звичний хід оцінних операцій, про-

стога (змісту та використання); можливість використати для визначення комплексних показників одиничні показники, які є традиційними для економіки підприємства, або є у звітності підприємства, або для розрахунку яких є необхідні дані; можливість вибору показників (найчастіше) або їхнього конструювання (значно рідше); можливість використати будь-скільки показників; невисокі вимоги до кваліфікації виконавців оцінювання.

Проте не менш очевидними є й обмеження функціонального та індикаторного підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства. Ці обмеження стосуються не конкретної області оцінювання (економічна безпека), а зумовлені змістом підходів, тобто сукупністю операцій оцінювання.

Якщо переваги функціонального й індикаторного підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства є спільними, то обмеження в кожного з підходів свої. Хоча спільним обмеженням є відсутність єдиної методології формування вихідних положень для оцінювання економічної безпеки підприємства:

- відсутній єдиний підхід до складу показників, склад показників слабко обґрунтований, показники не перевіряються на мультиколінеарність, через що сформовані сукупності показників далеко не завжди можна вважати системою (радіше, комплексом), що знижує рівень довіри до оцінок економічної безпеки, унеможливає аналіз динаміки загального показника економічної безпеки підприємства та горизонтальний аналіз (порівняння значень загального показника з показниками аналогічних підприємств);
- використовуються ретроспективні значення показників, внаслідок чого отримувані оцінки економічної безпеки становлять інтерес для аналітичної діяльності, але малоприсадатні для прийняття поточних управлінських рішень (не говорячи вже про стратегічні) та рекомендацій служби (відділу) економічної безпеки щодо забезпечення економічної безпеки підприємства;
- складно визначити вплив на рівень економічної безпеки підприємства його якісних характеристик, наприклад, репутації підприємства, рівня довіри до нього контрагентів, лояльності персоналу та ін.

Застосування функціонального підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства передбачає виділення низки функціональних складових системи управління підприємством, за кожною з яких визначається кількісна оцінка економічної безпеки.

В межах функціонального підходу зрештою розраховується інтегральний показник економічної безпеки підприємства. Його значення є результатом нормалізації значень одиничних показників за кожною з вибраних функціональних складових та двох згорток: одиничних показників – для отримання комплексного показника за кожною функціональною підсистемою та комплексних показників – для отримання інтегрального показника. До того ж мають бути виконані вимоги до нормалізації значень одиничних показників (зокрема, йдеться про шкалу нормалізації) та згорток одиничних і комплексних показників

(спосіб згортки). А такі вимоги далеко не завжди прописуються. Тобто інтегральний показник економічної безпеки підприємства належить до умовно кількісних показників, оскільки є результатом не безпосереднього виміру, а операцій нормалізації одиничних і згорток одиничних і комплексних показників.

Найсуттєвішим обмеженням індикаторного підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства є вимоги до досконалості методичної бази визначення та постійного уточнення значень індикаторів економічної безпеки того чи іншого об'єкта. Власне, проблеми у використанні індикаторного підходу в оцінюванні економічної безпеки відомі, їх описав Б. А. Райзберг [8, с. 363–365].

Функціональний та індикаторний підходи в оцінюванні економічної безпеки використовуються не лише на рівні підприємства. В Україні з 2007 р. прийнято до використання Методику розрахунку рівня економічної безпеки України [7] (затверджена наказом Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р.). Методику побудовано за функціональними складовими (макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча), а інтегральна оцінка економічної безпеки держави є результатом агрегування усіх ознак множини в одну інтегральну оцінку.

В Україні виділено типові макроекономічні індикатори економічної безпеки країни і встановлено їхні нормативні граничні значення. Проте висловлюються обґрунтовані сумніви щодо придатності цих показників для аналізу будь-яких економічних проблем через незбіг даних офіційної статистики з реальним станом економіки, а також неспроможність оцінити стан економічної безпеки (економічної небезпеки) країни за допомогою пропонованих показників.

Отже, функціональному та індикаторному підходам до оцінювання економічної безпеки підприємства властиві як переваги, так і обмеження. При застосуванні цих підходів не зовсім ясно, що ж, власне, оцінюється: стан економічної безпеки, міра захищеності (підприємства або його діяльності), безпека об'єктів захисту тощо. Обмеження цих підходів значною мірою зумовлені тим, що розвиток естиметологічного напрямку в економічній безпекології відбувався за відсутності вирішення дуже важливих питань: природа економічної безпеки, її зв'язок із природою підприємства, врахування людського чинника тощо. Прискорений розвиток оцінного напрямку в економічній безпекології зумовлений, на наш погляд, оманливою простотою отримання оцінок економічної безпеки підприємства, захопленням науковою експансією методів і методик оцінювання з інших сфер діяльності підприємства (а наукова експансія має свої межі), відсутністю критичного оцінювання її результатів. Проте критична оцінка функціонального й індикаторного підходів в оцінюванні економічної безпеки підприємства зовсім не означає необхідність відмови від них. Ці підходи ще не вичерпали свого потенціалу, необхідний їхній подальший розвиток, вектори якого визначаються описаними обмеженнями функціонального та індикаторного підходів.

Методи експертного оцінювання в економічній безпекології широкого застосування не знайшли, можливо,

тому, що є можливість використання оцінних показників. Як відомо, методи експертного оцінювання використовуються там, де можливість застосування оцінних показників обмежена, наприклад, в оцінюванні ймовірності реалізації загроз та їхнього впливу на діяльність підприємства або можливих наслідків реалізації загроз. Обмеження методів експертного оцінювання відомі і так само виявляються і в оцінюванні економічної безпеки підприємства.

Причини обмеженого використання експертних методів в оцінюванні економічної безпеки підприємства вбачаються такими. По-перше, сьогодні складно знайти достатню кількість дійсних фахівців із економічної безпеки, адже безпекозабезпечувальна діяльність на вітчизняних підприємствах лише починає здійснюватися. Причому такі експерти повинні бути не лише підготовлені теоретично, а й мати досвід практичної роботи. По-друге, сторонні експерти не дуже добре знайомі з економічною безпекою конкретного підприємства. Адже стан економічної безпеки, напрями забезпечення та ресурси, що передбачаються для її забезпечення, належать до так званих глибинних питань, з якими керівництво підприємств не квапляться ознайомити сторонніх осіб. Дані про економічну безпеку, наприклад, статистичні або ті, що вказуються у звітах підприємства, відсутні. Деякі ознаки, які можуть використовувати експерти, можуть бути спричинені зовсім іншими процесами у діяльності підприємства. Внутрішнім експертам в оцінюванні економічної безпеки конкретного підприємства притаманний деякий суб'єктивізм, а якщо ці експерти є фахівцями з економічної безпеки відповідного структурного підрозділу підприємства, то не можна виключати їхнє прагнення дещо прикрасити результати своєї діяльності.

В оцінюванні економічної безпеки підприємства доцільно звернути увагу на матричний підхід. Матричний підхід в естиметології економічної безпекології широкого застосування поки ще не отримав. Причини цього вбачаються у складності підготовки вихідної інформації, зокрема якісного опису співвідношення змінних, що мають використовуватися для оцінок економічної безпеки підприємства, а також у традиційній недовірі до якісних оцінок, які дуже часто страждають суб'єктивністю. Як правило, до кількісних оцінок довіра є більшою, навіть тоді, коли такі оцінки насправді є квазікількісними або умовними, наприклад, кількість балів або рівень у частках одиниці.

Матричні методи дозволяють системно підходити до аналізу систем, упорядковуючи як складові елементи системи, так і взаємозв'язки між ними. Зв'язки й елементи можуть розглядатися у статичній або динамічній [1, с. 263]. Матричний підхід базується на логічних посилках, висновках та взаємозв'язку використовуваних явищ. Методи матричного підходу слід поділити на формалізовані та неформалізовані. Неформалізовані методи матричного підходу не потребують подальшої формалізації даних матриці, мають високу наочність, дозволяють отримати хоча і загальну, але достатньо точну статичну оцінку ситуації з використанням кількох змінних (або чинників), опис яких представлено діапазоном значень кількісних або квазікількісних (наприклад, бали) показників, або якісним описом значення показника (високий, низький).

Чим більше клітинок містить матриця, тим вона складніше та інформативніша. За кількістю клітинок ма-

триці поділяються на чотири групи. Двовимірні матриці, що належать до першої групи, дозволяють визначити чотири, а трьохвимірні матриці (друга група) – дев'ять основних позицій (квадрантів матриці), до яких потрапляє досліджуваний об'єкт або процес. У третій групі перебувають матриці з дванадцяти, у четвертій – із шістнадцяти клітинок, а у п'ятій – матриці, що містять більше шістнадцяти клітинок [2, с. 363]. В кожній позиції стан досліджуваного об'єкта різний, такий стан має відповідний опис. Залежно від того, яку позицію посідає досліджуваний об'єкт, надається його характеристика та визначаються можливі вектори її зміни.

Неформалізовані матриці є доволі зручними і відносно нескладними у використанні і забезпечують отримання швидкого результату без великих витрат часу. Проте їхнє складання та опис якісних оцінок потребує високої кваліфікації аналітиків. Застосування матричного підходу дає добрі результати, коли процеси важко піддаються моделюванню або показники є слабоформалізованими, або взагалі не підлягають формалізації. Саме цим і пояснюється широке використання матриць в управлінні, де можливості кількісного аналізу обмежені, зокрема у стратегічному плануванні та маркетингу. В управлінні підприємством отримали розповсюдження матриці BCG, багатокритеріальні матриці - матриця McKinsey, матриця Shell, матриця Г. Дея, матриця Д. Моніесона, матриця Мак Нейма, матриця Хекса-Меджлафа [2, с. 364–365]. Кожна з названих матриць має своє призначення, наприклад, визначення конкурентної стратегії підприємства, портфеля компанії тощо.

Доволі широке розповсюдження матричного підходу в управлінні зумовило формування певних закономірностей у його застосуванні, які можуть знайти застосування й в оцінюванні економічної безпеки підприємства. Таке оцінювання може мати експресний або прогнозний характер. Експрес-оцінювання економічної безпеки підприємства здійснюється, як правило, за скороченою процедурою.

В оцінюванні економічної безпеки підприємства можуть знайти використання дво- та трьохвимірні матриці, які дозволяють отримати якісний опис стану економічної безпеки підприємства.

В оцінюванні економічної безпеки підприємства необхідно враховувати багато аспектів, однією матрицею, як в управлінні, тут не обійтись. Тому доцільно формувати сукупність простих матриць в оцінюванні економічної безпеки підприємства. Проста матриця відображає залежність двох конкретних змінних (чинників) і дозволяє отримати часткову оцінку економічної безпеки підприємства, тобто оцінку її окремого аспекту, проте не створює повної картини стану економічної безпеки. Кількість простих матриць визначається особливостями діяльності підприємства і може бути будь-якою – від однієї до кілька десятків. Адже чинники, що визначають стан економічної безпеки або, навпаки, економічної небезпеки підприємства в цілому, численні, але для конкретного підприємства можна виділити коло таких чинників, до якого мають увійти найсуттєвіші. За результатами узагальнення часткових оцінок економічної безпеки підприємства за простими матрицями можна наочно побачити тенденції в економічній безпеці підприємства та дійти відповідних висновків.

Для використання матричного підходу в оцінюванні економічної безпеки підприємства необхідно:

- вибрати види матриць. Вибрані матриці повинні мати єдину кількість клітинок, тобто бути дво-вимірними або трьохвимірними тощо. Різна кількість клітинок у простих матрицях ускладнює узагальнення часткових оцінок економічної безпеки;
- вибрати змінні (або чинники), співвідношення яких у матрицях дозволяє отримати часткову характеристику економічної безпеки підприємства;
- перевірити вибрані змінні (або чинники) на мультиколінеарність (за допомогою аналізу кореляційної матриці чинників). Повна колінеарність змінних призведе до невизначеності загальної оцінки економічної безпеки підприємства;
- дотримуватися єдиної послідовності у формуванні простих матриць і, відповідно, в описі часткових оцінок економічної безпеки підприємства у квадрантах простих матриць, що надалі дозволить узагальнити часткові оцінки. Наприклад, у квадранті I у всіх матрицях економічна безпека є значною, а у квадранті IV – найгірша. Можливе й інше розташування квадрантів матриці;
- вибрати (або розробити) методи узагальнення результатів матричного аналізу економічної безпеки підприємства, виконаного з використанням простих матриць.

З перерахованих дій щодо використання матричного підходу в оцінюванні економічної безпеки підприємства найскладнішим є вибір змінних (або чинників) простої матриці. Для отримання обґрунтованих оцінок економічної безпеки підприємства такий вибір має здійснюватися з дотриманням деяких вимог:

- змінні простої матриці повинні мати опис однакового характеру, тобто мають бути описані або кількісно за допомогою певних показників, або якісно;
- співвідношення змінних матриці має дійсно відображати окремий аспект економічної безпеки підприємства;
- якісний опис часткової оцінки економічної безпеки у квадрантах матриці має бути чітким, не допускати багатозначності у трактуванні.

У виборі змінних простої матриці в оцінюванні економічної безпеки підприємства можуть знайти використання такі методи підготовки управлінської інформації, як матриці SWOT-аналізу, PEST-аналізу та ін.

SWOT-аналіз є одним з найпоширеніших видів аналізу у стратегічному управлінні, який, щоправда, визнається не всіма дослідниками (акронім SWOT вперше публічно названий К. Ендрюсом у 1963 році в Гарварді на науковій конференції з проблем бізнес-політики; надалі К. Ендрюс показав використання цього виду аналізу у формуванні корпоративної стратегії [11, с. 106]). З того часу з'явилися різноманітні модифікації SWOT-аналізу, внаслідок чого його методика у сучасній літературі викладається по-різному.

Доцільність використання SWOT-аналізу для отримання вихідної інформації для формування простих матриць в оцінюванні економічної безпеки підприємства пояснюється таким:

- матричний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства потребує великих обсягів інформації, яку потрібно збирати, обробляти, аналізувати, використовувати, а отже, виникає потреба пошуку методів організації такої роботи;
- SWOT-аналіз надає змогу впорядкувати процес обмірковування всієї наявної інформації з економічної безпеки підприємства за допомогою використання різних позицій, думок і переваг.

Для використання SWOT-аналізу в отримуваних вихідній інформації для формування простих матриць воцінюванні економічної безпеки підприємства необхідно певним чином змінити акценти у такому аналізі. При застосуванні SWOT-аналізу в управлінні підприємством його можливості розглядаються у контексті виявлених сильних сторін підприємства, а загрози його діяльності – у контексті наявних слабких сторін підприємства. Для використання SWOT-аналізу в отримуваних вихідній інформації для формування простих матриць в оцінюванні економічної безпеки підприємства акцент необхідно зробити на загрозах діяльності підприємства. Саме вони визначають можливості підприємства в їхньому подоланні (сильні сторони підприємства), їхню реалізацію (можливості підприємства) або складності у подоланні загроз (слабкі сторони підприємства), тобто можливості, сильні та слабкі сторони підприємства мають розглядатися у контексті подолання відомих або виявлених загроз економічній безпеці підприємства. Якість вихідної інформації для формування простих матриць в оцінюванні економічної безпеки підприємства з використанням SWOT-аналізу безпосередньо залежить від знання загроз економічній безпеці підприємства та оцінок імовірності їхньої реалізації.

Для узагальнення часткових оцінок економічної безпеки підприємства, які отримано за сукупністю простих матриць, найбільш придатні методи візуалізації, наприклад, профілювання, яке дозволяє за результатами наочного розташування квадрантів простих матриць отримати уявлення про економічну безпеку підприємства та «вузькі» місця в ній (табл. 1). Чим більше складено простих матриць, тим більш повним є уявлення про економічну безпеку підприємства.

За результатами проведеного аналізу найвідоміших підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства сформовано порівняльну таблицю (табл. 2).

Критерії порівняння підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства у табл. 1 не вичерпують усю їхню можливу множину, але надають певне уявлення про переваги й обмеження підходів, які, у свою чергу, певним чином окреслюють вимоги до результативного використання проаналізованих підходів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У сучасній економічній безпекології існує багато проблем, які розв'язано фрагментарно або не розв'язано зовсім, тобто проблемне поле цієї науки є достатньо великим. Однією з таких проблем є системне становлення естиметології в економічній безпекології, у межах якої має здійснюватися оцінювання економічної безпеки підприємства.

Становлення естиметології в економічній безпекології має відбуватися за дедуктивною логікою, але фактично відбувається за індуктивною логікою, відповідно до якої

Таблиця 1

Профіль оцінок економічної безпеки підприємства

Прості матриці	Квадранти (часткові оцінки економічної безпеки підприємства)			
	I (найвищі оцінки)	II	III	IV (найнижчі оцінки)
Проста матриця 1				
Проста матриця 2				
....				
Проста матриця n				

Таблиця 2

Порівняльний аналіз підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства

Критерії	Підходи			
	Функціональний	Індикаторний	Експертний	Матричний
Характер оцінювання	Ретроспективний	Ретроспективний	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ретроспективний ▪ Поточний ▪ Перспективний 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ретроспективний ▪ Поточний ▪ Перспективний
Достовірність оцінок	Низька	Середня	Середня	Висока
Трудомісткість оцінювання	Висока	Середня	Висока	Середня
Вимоги до кваліфікації користувачів	Середня	Середня	Високі	Високі

спочатку створюються та отримують розвиток елементи нижчого рівня оцінної системи. До таких елементів належать підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства, зміст кожного з яких становить сукупність дій щодо вимірювання економічної безпеки, що виконуються у певній послідовності з використанням певних прийомів і методів. Наявність і поширення підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства зумовлює необхідність аналізу їхнього змісту, переваг та обмежень. Такий аналіз необхідний тому, що підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства, судячи зі всього, будуть відправною точкою становлення естиметології в економічній безпекології (хоча б тому, що такі підходи вже є і активно застосовуються).

Кожен із проаналізованих підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства (функціональний, індикаторний, експертний і матричний) базується на використанні відповідного інструментарію, кожному з підходів властиві свої достоїнства й обмеження, але жоден із них не визнаний досконалішим порівняно з іншими. Внаслідок абсолютно різної інструментальної бази наявні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства не конкурують між собою. Можна говорити лише про різний ступінь розробленості підходів та їхнього поширення.

У контексті становлення естиметології в економічній безпекології у подальшому необхідні подальший розвиток функціонального й індикаторного підходів, які мають безперечні переваги, подальше становлення нових підходів (наприклад, матричного), а також, виходячи з наявності підходів, формування оцінної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посібник / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк. – Київ : ЦУЛ, 2009. – 400 с.
2. Грант Р. Современный стратегический анализ / Р. Грант ; [пер с англ. под ред. В. Н. Фунтова]. – 5-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 560 с. (Серия «Классика МБА»).
3. Иванова В. Ф. Мировоззренческая оценка и научный поиск / В. Ф. Иванова // Вестник Московского университета. Серия 7 «Философия». – 1981. – № 1. – С. 24–31.
4. Ілляшенко О. В. Экономическая безопасность предприятия: содержание понятия / О. В. Ілляшенко // L'AssocTatTop 1901 «SERIKE». – 2015. – № 11. – С. 162–168.
5. Козаченко Г. В. Оцінювання економічної безпеки підприємства: аналіз основних підходів / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов // В кн.: Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства: проблеми і виклики сьогодення : монографія; [за заг. ред. З. Б. Живко, І. Г. Бабець]. – Львів : Ліга-Прес, 2015. – С. 238–251.
6. Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://helpiks.org/3-21875.html>
7. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджена Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738
8. Райзберг Б. А. Государственное управление экономическими и социальными процессами : учеб. пособие / Б. А. Райзберг. – М. : Финансы, 2010. – 412 с.

9. Сутужко В. В. Общенаучные аспекты теории оценки / В. В. Сутужко // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 7 «Философия. Социология и социальные технологии». – 2009. – № 1. – С. 42–46.

10. Сутужко В. В. Феномен оценки: философское осмысление : монография / В. В. Сутужко. – Саратов : МарК, 2010. – 400 с.

11. Andrews Kenneth R. The Concept of Corporate Strategy / K. R. Andrews. – 5th ed. – Boston, MA : Irwin, 1992.

REFERENCES

Andrews, K. R. *The Concept of Corporate Strategy* Boston, MA: Irwin, 1992.

Bachevskyi, B. Ye., Zablodska, I. V., and Reshetniak, O. O. *Potentsial i rozvytok pidpryemstva* [Potential and development company]. Kyiv: TsUL, 2009.

Grant, R. *Sovremennyy strategicheskyy analiz* [Modern strategic analysis]. St. Petersburg: Piter, 2008.

Ilyashenko, O. V. "Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: sodержaniye ponyatiya" [Economic security: content of the concept]. *L'AssocTatTon 1901 «SEPIKE»*, no. 11 (2015): 162-168.

Ivanova, V. F. "Mirovozzrencheskaya otsenka i nauchnyy poisk" [Worldview assessment and scientific research]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 7 «Filosofiya»*, no. 1 (1981): 24-31.

"Kompleks metodychnykh pidkhodiv shchodo otsiniuvannya ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva" [The complex methodological approaches to the assessment of economic security]. <http://helpiks.org/3-21875.html>

Kozachenko, H. V., and Pohorelov, Yu. S. "Otsiniuvannya ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva: analiz osnovnykh pidkhodiv" [Evaluation of economic security: Analysis of basic approaches]. In *Menedzhment bezpeky derzhavy, rehionu, pidpryemstva: problemy i vyklyky syohodennia*, 238-251. Lviv: Liha-Pres, 2015.

[Legal Act of Ukraine] (2007). http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738

Rayzberg, B. A. *Gosudarstvennoye upravleniye ekonomicheskimi i sotsialnymi protsessami* [State management of economic and social processes]. Moscow: Finansy, 2010.

Sutuzhko, V. V. *Fenomen otsenki: filosofskoye osmysleniye* [Phenomenon of evaluation: philosophical understanding]. Saratov: MarK, 2010.

Sutuzhko, V. V. "Obshchenauchnyye aspekty teorii otsenki" [General scientific aspects of evaluation theory]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 7 «Filosofiya. Sotsiologiya i sotsialnyye tekhnologii»*, no. 1 (2009): 42-46.